

FRANCISZEK KSAWERY KASPAREK

(1844–1903)

Bibl. Jag.

Franciszek Ksawery Kasperek urodził się 29 października 1844 roku w Samborze jako syn niskiego rangą, prowincjonalnego urzędnika. Do roku 1862 uczył się w gimnazjum w rodzinnym mieście, po czym rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Lwowskim, które od roku akademickiego 1865/1866 kontynuował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, kończąc je w 1866 roku i uzyskując doktorat praw trzy lata później. Wkrótce po ukończeniu studiów, 16 sierpnia 1866 roku rozpoczął praktykę w krakowskiej Prokuraturii Skarbowej w charakterze kandydata conceptowego, a następnie w krakowskim sądzie krajowym jako auskulant sądowy (od 29 marca 1867); w roku 1868 mianowany został adiunktem sądowym i w tym charakterze pracował najpierw w Tarnowie (od 6 października 1868), a następnie w Krakowie.

W 1871 roku, pełniąc funkcję adiunkta w sądzie krakowskim, podjął starania o wakującą katedrę filozofii prawa (przedmiotu, który od roku 1848 zajął na uniwersytetach austriackich miejsce prawa natury) i prawa narodów (europejskiego prawa międzynarodowego), konkurując o nią z Gustawem Roszkowskim (1847–1915), znanym później profesorem Uniwersytetu Lwowskiego. Habilitację z filozofii prawa, na podstawie rozprawy *Zasady główne ustaw małżeńskich Kościoła katolickiego ze stanowiska filozofii*, przeprowadził Kasperek później niż drugi kandydat (31 sierpnia 1871), ale tylko on zdołał ją rozszerzyć na prawo narodów, pisząc kolejną rozprawę *Zasady Hugona Grocyusza o prawie interwencji ze stanowiska dzisiejszej nauki filozoficznego i pozytywnego prawa narodów* (3 lipca 1872). Z wnioskiem o zatwierdzenie habilitacji Wydział wniósł o mianowanie Kasparka profesorem nadzwyczajnym filozofii prawa, prawa narodów i prawa państwowego austriackiego, dla którego nie było osobnej katedry, mimo że od tego roku obowiązywał przy egzaminach doktorskich, Wydział zaś domagał się jej ustanowienia od ponad dziesięciu lat. Reskryptem z 17 września 1872 roku minister wyznań i oświecenia mianował Kasparka profesorem nadzwyczajnym tylko w zakresie filozofii prawa i prawa narodów, odrębnym reskryptem nakładając na niego obowiązek prowadzenia wykładów także z owego dodatkowego przedmiotu. Wykładając trzy dziedziny, Kasperek zmuszony był jednak wkrótce podjąć wykłady z dwóch kolejnych: od roku akademickiego 1873/1874 głosił bowiem za Juliana Dunajewskiego wykład na temat austriackiego ustawodawstwa administracyjnego, natomiast od 1876 roku, gdy wskutek choroby odszedł Józef Bogdan Oczapowski, także z nauki administracji. Wydany 5 lutego 1875 roku akt mianowania Kasparka na stanowisko profesora zwyczajnego obejmował jedynie filozofię prawa i prawo międzynarodowe, reskrypt kolejny nakładał na niego obowiązek wykładania zarówno austriackiego prawa politycznego, jak i ustawodawstwa administracyjnego, a także odbywania w każdym półroczu zimowym ćwiczeń seminaryjnych z prawa narodów. Gdy sześć lat później został on zwolniony z obowiązku wykładania austriackiego prawa administracyjnego na rzecz Józefa Kleczyńskiego, dla którego utworzono nową katedrę statystyki i prawa administracyjnego, nie tylko nie zarzucił wykładów prowadzonych dotąd, ale podjął nowy wykład z encyklopedii umiejętności politycznych.

Prowadząc aż pięć wykładów, zasiadając we wszystkich komisjach dla teoretycznych egzaminów rządowych (od 1873 – komisji oddziału umiejętności politycznych, od 1875 – oddziału sądowego, od roku 1878 – oddziału historyczno-prawniczego, którego był wieloletnim prezesem) oraz sprawując od 1873 roku referat stypendialny

na Wydziale, Kasperek wiele publikował. Obok rozpraw habilitacyjnych wydanych w Krakowie w latach 1872–1873 oraz nawiązującej do drugiej spośród nich broszury *Pogląd na życie i pisma Hugona Grocyusza, a w szczególności na dzieło tegoż «De jure belli et pacis»* (Kraków 1873), ogłosił wraz z Maksymilianem Zatorskim (1835–1886) tom pierwszy *Powszechnej księgi ustaw cywilnych dla wszystkich krajów dziedzicznych niemieckich monarchji austriackiej z późniejszymi odnosnemi ustawami i rozporządzeniami* (t. I – Cieszyn 1875, t. II – Kraków 1894) i pierwszą część swego najsłynniejszego dzieła pt. *Prawo polityczne ogólne z uwzględnieniem austriackiego razem ze wstępną nauką ogólną o państwie* (Kraków 1877, t. II – tamże 1881), dedykowanego teściowi Maurycemu Budwińskiemu, będącemu członkiem Trybunału Administracyjnego. Zamieszczał także teksty w pismach prawniczych: wiedeńskim „Juristische Blätter” (*Prüfung der Giltigkeit der Gesetze und Verordnungen nach österreichischem Staatsrecht* – 1873), „Revue de droit international et de legislation comparée” (*Du droit en vigueur en Galicie en ce qui concerne l’usage officiel des differentes langues* – 1874), lwowskich – „Przeglądzie Sądowym i Administracyjnym” (*O nauce umiejętności politycznych i O metodzie badania w naukach politycznych* – 1877) i „Prawniku” (*Kilka uwag o rejencji wedle prawa austriackiego* – 1874) oraz warszawskiej „Gazecie Sądowej” (*Kobieta i jej stanowisko w rodzinie, społeczeństwie i państwie* – 1877), a także w pismach bardziej popularnych, choćby w warszawskiej „Niwie” (*O pracach Polaków w dziedzinie nauk politycznych słów kilka i Robert Mohl, jego życie, działalność parlamentarna i prace naukowe* – 1877) oraz krakowskim „Przeglądzie Polskim”. W tym ostatnim piśmie, będącym organem bliskich mu politycznie „stańczyków”, podejmował Kasperek zarówno zagadnienia o charakterze ogólnym (*Narodowość i jej stanowisko wobec Państwa i ludzkości* – 1877, oraz *Małżeństwo Kościoła katolickiego na tle historycznym ze stanowiska filozofii prawa*), jak i relacjonował stan rozwoju dziedziny bodaj najbardziej go interesującej – prawa narodów (*Usiłowania najnowsze około reformy prawa międzynarodowego i Jeszcze kilka słów o reformie prawa międzynarodowego*).

Tę ostatnią dziedzinę prawa uznał Kasperek za szczególnie istotną dla Polaków jako członków narodu „zniżonego do roli biernej wobec rozwoju stosunków międzynarodowych europejskich”, którego „głos nie może już stanowczo ważyć na szali losów europejskich”. Odrzucając i „rozpacz cierpką a słuszną”, i „materializm bezduszny”, wzywał ich do wsłuchania się w „głos prawdy”, ustalenia „poglądu trzeźwego na stan rzeczy”, nie lekceważenia „spraw świat cywilizowany obchodzących”, uznania „odwiecznych praw sprawiedliwości”, stanowiących fundament narodowych żądań, z których ustaleniem i uznaniem przez państwa europejskie wiązać można jedynie nadzieję odzyskania niepodległego bytu. Badanie rodzimego dziedzictwa w zakresie refleksji nad prawem narodów było dlań zadaniem najważniejszym. Dlatego przywoływał, wzorem poprzednika na katedrze prawa narodów Feliksa Słotwińskiego, myśl polskich autorów, i to zarówno znanych, jak Paweł Włodkowic, jak i mało znanych lub zapoznanych, jak Konstanty Świącicki i Tadeusz Młocki, którzy – ukazując odmienne poglądy na prawo narodów niż protestanci Grocjusz lub Pufendorf – negowali możliwość oparcia norm prawa naturalnego i prawa narodów jedynie na zasadzie „towarzyskości”, nie uzasadniającej obowiązków ciążyących na jednostkach pozostających poza ludzkimi wspólnotami ani prawideł porządkujących działania państw nie znających „władztwa zewnętrznego”. Podobnie jak poprzednicy podejmujący namysł

nad podstawami prawa narodów i wyznaczający treść polskiego dziedzictwa w tym zakresie, Kasperek nie tyle akcentował potrzebę ustanowienia „zwierzchności jakiej i najwyższego sądu” dla zagwarantowania przestrzegania owego prawa, co zwracał uwagę na konieczność oparcia prawodawstwa i ustrojów państw europejskich na „przyrodzeniu, prawdzie, sprawiedliwości i rzetelnych swych pożytkach”. Eksponując kierunek myśli Hieronima Strojnowskiego, krytycznie oceniany przez Słotwińskiego, Kasperek odrzucał kantowski formalizm i „racjonalizm francusko-niemiecki” bliski jego poprzednikowi, epatującemu „wiarą w czysty i wszędzie jednaki rozum”, a zarazem negującemu „postawę doświadczalną” i doniosłe znaczenie „historii” będącej „mistrzynią narodów”. Nie „czysty rozum”, ale doświadczenie i „pożytek”, szczególnie ważne dla bliskiego mu namysłu konserwatywnego, wyznaczać miały podstawę prawa, także tego, które określa relacje między narodami jako „niepodległymi, udzielnymi” i „równymi” podmiotami, bez względu na ich „potęgę lub słabość” (*Udział Polaków w uprawie prawa międzynarodowego*, Kraków 1885, s. 19 i 17).

Kasperek krytykował jednak nie tylko kantystów oraz heglistów (jak Libelt) i mesjanistów (jak Hoene-Wroński), ale także – i to z naciskiem szczególnym – tych, którzy w jego przekonaniu w ogóle negowali istnienie prawa międzynarodowego. Spierając się o fundament wszelkiego prawa z „polskim Hobbesem”, jak nazywał reprezentanta krytykowanej opcji, Ludwika Gumpłowicza, Kasperek raz jeszcze akcentował znaczenie przyrodzonej sprawiedliwości, twierdząc, iż negacja wspólnoty pochodzenia gatunku ludzkiego i przyjęcie, że „składa się on od początku z etnicznie różnych żywiołów”, wiedzie do uznania za jedyną normę „wiecznej między nimi walki”, w której „silniejszy zwycięża”, a tym samym porzucenia „wskiego postępu” i uznania egoizmu za wyłączną wskazówkę działania narodów i państw. Według Kasparka, dla którego prawo nie wymagało istnienia „przymuszającej mocy władzy, państwa”, ani nawet „formy ustawy”, skoro o istnieniu normy miała decydować nie wola prawodawcy, ale uznanie „w gronie pewnych osób”, określone normy obowiązywać winny każdą jednostkę i każde państwo, nawet pozostające w stanie wojny. Przekonując o konieczności uznania przez państwa norm dotyczących np. jeńców wojennych (w wysoko ocenionej w czasopiśmie zagranicznych rozprawie *Über die Kriegsgefangenschaft*, ogłoszonej w 1882 roku w wiedeńskim „Zeitschrift für das Privat- und öffentliche Recht der Gegenwart” Grünhuta), wbrew Gumpłowiczowi głosił tedy Kasperek możliwość „związania samej siebie, a względnie zobowiązania się przez władzę państwa” choćby w umowach międzynarodowych.

Traktując tę kwestię szerzej, w nawiązaniu do organicznej teorii państwa, wykazywał, że jest ono najwyższą organizacją życia zbiorowego, łączącą lud „celem poparcia wszystkich potrzeb zbiorowych” pod zwierzchnictwem jednej i niepodzielnej, nieodpowiedzialnej i niezależnej od innych władzy, wyposażonej w „najwyższą wolę i siłę do przeprowadzenia woli. Państwo” – pisał – „za pośrednictwem tej władzy objawia wolę i działa, staje się istotą zbiorową, posiadającą wolę własną, odmienną od woli osób w jego skład wchodzących”; jest ono tedy „osobą prawniczą”, a nie „fikcją, którą porzucić należało”. Ale choć państwo jest „najwyższą osobą zbiorową”, jego władza nie jest nieograniczona, jej obszar zakreślają bowiem na zewnątrz normy przyjęte w umowach międzynarodowych, wewnątrz zaś ludzkie władze i siły naturalne (prawa przyrodzone, wyznaczające granice ludzkiej mocy fizycznej). Fakt, że władza

jest najwyższa tylko co do „celu i zadań państwowych”, decydował o tym, że nie mogło się ono mieszać do spraw religii, choć nie powinno być jej obojętne, uwzględniając „w swoim ustawodawstwie i w swojej administracji treść idei chrześcijańskich”, i zakazując istnienie „sekt religijnych, które głoszą zasady szkodliwe” dla państwa „lub niemoralne”. Co więcej, państwo nie mogło – zdaniem Kasparka – naruszać przepisów etycznych, ale – przeciwnie – winno się przyczyniać do podniesienia moralności, przy czym sprawujący władzę nie mogli usprawiedliwiać swych działań normami jakiejś osobnej „etyki politycznej”, o której tak wiele prawił, podziwiany przez Kasparka, von Mohl (*Prawo polityczne ogólne...*, t. I, s. 293–295 i 298).

Przesłanie o konieczności prowadzenia badań w zakresie prawa narodów przekazał Kasperek Michałowi Rostworowskiemu, następcy na katedrze prawa międzynarodowego, oddzielonej w końcu wieku od filozofii prawa, podobnie jak zainteresowanie prawem międzynarodowym prywatnym. Tą dziedziną zajął się Kasperek jako jeden z pierwszych Polaków już w 1873 roku: za jego sprawą doczekała się ona osobnych wykładów (od roku akademickiego 1894/1895), daleko jednak wcześniej, bo już w 1873 roku, krakowski profesor został członkiem założonego w Gandawie, następnie działającego w Brukseli Instytutu Prawa Międzynarodowego (obok wspomnianego Roszkowskiego ze Lwowa). Już w latach siedemdziesiątych XIX wieku Kasperek skłonił swych seminarzystów do dokonania przekładu najwyżej cenionego wówczas podręcznika tego przedmiotu, autorstwa Ludwiga von Bara, pt. *Das internationale Privat- und Strafrecht*, opatrując go komentarzami (*Prawo międzynarodowe prywatne i karne*, Warszawa 1876). W kolejnych dekadach, realizując uzupełniający wezwanie do prowadzenia badań postulat udziału w kształtowaniu treści prawa międzynarodowego, uczestniczył w konferencjach w Oksfordzie, Hadze i Wenecji, informując polskiego czytelnika o przyjętych tam postanowieniach (*O wydawaniu przestępców uchwały Akademii prawa międzynarodowego zapadłe w Oksfordzie we wrześniu 1881 roku*, „Przegląd Sądowy i Administracyjny” – 1882, oraz *Prace Instytutu dla prawa narodów w przedmiocie prawa międzynarodowego prywatnego, Z dziedziny prawa międzynarodowego prywatnego. Konferencja w Hadze z września 1893 roku i Druga konferencja w Hadze celem kodyfikacji prawa międzynarodowego prywatnego od 25 czerwca do 13 lipca 1894 roku*, opublikowane w Rozprawach Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w latach 1892–1895).

Niemal od momentu zatrudnienia na Uniwersytecie Kasperek uczestniczył w życiu Uczelni i Wydziału: w roku akademickim 1888/1889 pełnił funkcję rektora i przewodniczącego Senatu Akademickiego, skutecznie zabiegając o utworzenie w uczelni studium rolniczego, w roku 1889/1890 – piastował funkcję prorektora, w latach 1875/1876, 1882/1883, 1887/1888 i 1897/1898 – dziekana wydziału, 1888/1889 – jego prodziekana, wybrany kilka razy delegatem wydziału do senatu, którego sprawozdania dla ministerstwa wielokrotnie przygotowywał, podobnie jak projekty kilku ustaw fundacyjnych na rzecz niezamożnych studentów. W 1883 roku został członkiem korespondentem, rok później sekretarzem komisji prawniczej, a w roku 1892 członkiem czynnym Akademii Umiejętności. Był inicjatorem I Zjazdu Prawników i Ekonomistów Polskich, który odbył się w Krakowie w 1887 roku, uczestnikiem kolejnych dwóch we Lwowie (1889) i Poznaniu (1893) oraz członkiem komitetu organizacyjnego czwartego, ponownie krakowskiego, zjazdu, którego nie doczekał. Kasperek założył także

Krakowskie Towarzystwo Prawnicze w roku 1887, został jego pierwszym sekretarzem, później przewodniczącym sekcji odczytowej, a także redaktorem wydawanej przez nie w latach 1888–1892 „Kroniki Prawniczej”. Należąc do ludzi – jak pisał autor wspomnienia pośmiertnego w „Przeglądzie Prawa i Administracji” – „którym praca wydatna, usilna, ciągła, praca dla nauki i społeczeństwa była potrzebą, żywiołem, bez którego żyć by nie potrafili”, a przy tym obdarzony „jowialnym humorem i dowcipem nigdy nie drażniącym”, nie ustawał także Kasperek w pracy społecznej: w 1897 roku ubiegał się bezskutecznie o fotel posła do wiedeńskiej Rady Państwa z miasta Krakowa, jako „konserwatysta postępowy”, jak sam siebie nazwał w *Mowie kandydackiej* z 1 marca 1897 roku, popierany przez wyborców sprzyjających „stańczykom”; napisał i referował w sejmie galicyjskim statut emerytalny urzędników krajowych, był radcą miasta Krakowa (1884–1902), wiceprezesem Rady Szkolnej okręgowej, z woli Senatu UJ kuratorem Czytelni Akademickiej (1874–1882) i szkoły wydziałowej, współzałożycielem Związku Narodowego, powołanego dla krzewienia w społeczeństwie polskim wiedzy politycznej, a także prezesem i protektorem Towarzystwa Muzycznego, wiceprezydentem krakowskiej filii stowarzyszenia patriotycznej pomocy „Czerwonego krzyża” w Galicji oraz honorowym członkiem naukowego towarzystwa wojskowych i wiceprezesem Towarzystwa Tatrzańskiego. Mimo tak wielu powinności publicznych, kontynuował pracę naukową niemal do końca swych dni. Obok prac już wspomnianych, po 1880 roku opublikował w „Przeglądzie Sądowym i Administracyjnym” teksty *O państwach złożonych* (1880), *O wydawaniu przestępców* (1882), *Sprawdzenie obywatelstwa państwowego i rozstrzyganie sporów o takowe* (1883), *Stosunek państwa do praw nabytych, a w szczególności do prawa własności* (1885) i referat ze Zjazdu Prawników i Ekonomistów Polskich pt. *O potrzebie troskliwej uprawy prawa międzynarodowego prywatnego i środkach do tego celu zmierzających*, a po przemianowaniu pisma na „Przegląd Prawa i Administracji” nadto *Spór między Grecją i Rumunią o spadek po Evangelhim Zappa* (1894). W lwowskim „Przewodniku Naukowym i Literackim” ogłosił *Aforyzmy o postępie i wolności* (1880) i *Udział Polaków w uprawie prawa międzynarodowego* (1885), w „Przeglądzie Polskim” – *O zastępstwie mniejszości w Reprezentacjach ludowych* (1885), w wychodzącym w Stuttgarcie „Centralblatt für Rechtswissenschaft” *Polnische Rechtsliteratur in der Periode 1880–1885* (1886), a w „Czasopiśmie Prawniczym i Ekonomicznym” tekst *O pokojowej konferencji w Hadze z roku 1890 i jej znaczeniu dla prawa międzynarodowego*.

Najważniejsze teksty ogłaszał jednak w Rozprawach Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności, a należały do nich, obok wymienionych, *Uwagi krytyczne o galicyjskiej organizacji gminnej i wnioski reformy* (1880) i *O Radzie Stanu i jej znaczeniu w monarchji konstytucyjnej* (1885). W Rozprawach... pomieścił też ważny tekst *Zadanie filozofii prawa i jej stanowisko w dziedzinie nauk prawnych* (1888), upatrując je w odkrywaniu ogólnych zasad wszystkich dziedzin prawa pozytywnego, a zarazem sprzeciwiając się próbom oddzielania jej od dogmatyki, opierania na innej podstawie niż historyczna i abstrahowania od „polityki prawa”, pojmowanej jako sztuka i nauka, bo ustalającej reguła dostosowywania norm prawnych do zmieniających się potrzeb.

Filozofia prawa, którą uprawiał Kasperek pod niejakim wpływem Merkla, nie miała stanowić odrębnej od historii, dogmatyki i polityki dziedziny prawa, ale skupiać „do-

bytki wszystkich specjalnych nauk prawnych w jedną, umiejętną całość” oraz badać „cel i funkcje państwa i prawa, oświecić nas o prawach rozwoju i wskazać na ideał, do którego w życiu prywatnym i publicznym dążymy” (*Zadania filozofii prawa i jej stanowisko w dziedzinie nauk prawnych*, Kraków 1888, s. 159). Uogólniając ustalenia dogmatyki prawa państw cywilizowanych, nie miała ona jednak uzasadniać dowolnych norm ustanowionych wolą monarchy lub aktualnie panującej większości, lecz wskazywać ponadpozytywne zasady wolę tę wiążące, nie ustalone jedynie w toku racjonalnej spekulacji i nie poddane jeno formalnym warunkom poprawności procesu stanowienia, ale wywodzone z doświadczenia wspólnoty, wskazującego rozwiązanie sprawdzone, a najbardziej dla niej użyteczne w danych okolicznościach. Kasperek wyżej cenił przeto prawo polityczne, uwzględniające powinnościowy charakter zasad i wprowadzające je w sferę publiczną, ustalające tym samym – jak u von Stahla, Gneista, Bluntschliego i Windhorsta – materialne granice władzy, niż drobiazgowo rozważania o aparacie biurokratycznym współczesnego państwa i obowiązującym prawie administracyjnym, uważając przewagę ostatnich i zaniechanie namysłu nad prawem politycznym nie tylko za objaw szerzącego się także na uniwersytetach austriackich i niemieckich pozytywizmu prawniczego, ale i za następstwo absolutyzmu. I choć obie dziedziny omówił w ostatnich swych dziełach, to przecież wpierw opublikował dwutomowy *Podręcznik prawa politycznego* (Kraków 1888, 1894), wersję wcześniejszego *Prawa politycznego ogólnego...* z uwzględnieniem austriackiego razem ze wstępną nauką ogólną o państwie (Kraków, t. I – 1877; t. II – 1881), a następnie, w 1897 roku, pierwszy tom *Nauki administracji i prawa administracyjnego austriackiego*. Czynny niemal do końca w życiu naukowym i publicznym, Kasperek – kawaler cesarskiego austriackiego orderu Żelaznej Korony III klasy – zmarł 4 sierpnia 1903 roku w Krakowie, mimo postępującej choroby jeszcze w czerwcu wybrany po raz piąty dziekanem Wydziału Prawa i Administracji UJ.

Bogdan Szlachta

Bibliografia

- Ehrlich L., Langrod J.S., *Zarys historii nauki prawa narodów, politycznego i administracyjnego w Polsce*, Kraków 1949.
- Grzybowski K., *Siedemdziesiąt lat nauki prawa państwowego. Franciszek Kasperek (1844–1903). Michał Rostworowski (1864–1940). Maciej Starzewski (1891–1944)*, w: M. Patkaniowski (red.), *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Zeszyty Naukowe UJ. Prace Prawnicze*, z. 18, Kraków 1964, s. 337–347.
- Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego od r. 1864 do r. 1887 i obraz jego stanu dzisiejszego wraz z rzeczą o rektorach od czasów najdawniejszych*, Kraków 1887.
- Kronika Uniwersytetu Jagiellońskiego 1901/1902*, Kraków 1902.
- Milewski M., *Franciszek Kasperek. Wspomnienie pośmiertne*, „Przegląd Polski”, 1903, t. 149, nr 445, s. 599–602.

Mowa kandydacka Prof. Dra Fran. Kasparka wypowiedziana na posiedzeniu krakowskiego komitetu przedwyborczego d. 1 Marca 1897 r. oraz prace Kasparka wymienione w tekście.

Opalek K., *Kasperek Franciszek Ksawery*, *Polski Słownik Biograficzny*, t. XII, s. 176–179.

Patkaniowski M., *Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego od reformy kołłątajowskiej do końca XIX stulecia*, *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Prawnicze*, z. 13, Kraków 1964.

Profesor Dr. Franciszek Ksawery Kasperek, „Przegląd Prawa i Administracji”, Lwów 1903, r. XXVIII, s. 823–828 (tekst zawierający spis prac ogłoszonych drukiem przez Kasparka).

Rembowski A., *Pisma*, t. II, Warszawa 1902, s. 496–546 i 672–686.

Skład Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w roku szkolnym 1887/8 i nast., Kraków 1887 i nast.

Suligowski W., *Bibliografia prawnicza polska XIX i XX wieku*, Warszawa 1911.

Zgromadzenie wyborców miasta Krakowa, Kraków 1897.

Akta Archiwum UJ: WP II 138 (Akta habilitacyjne z 1871), S II 619, S II 801, S II 803.

